

dat ook? Wij weten het niet. 'Hij houdt niet van martelingen', schreef Dick Folmer, het lid van de Oranjewacht, wiens procesbeschrijving wij in hoofdstuk 4 citeerden, in zijn dagboek¹, 'hij wil ze in elk geval niet zien. Als een of ander *Kommando* te zwaar gemarteld wordt en hij loopt er toevallig langs, dan moeten meestal de beulen ophouden.'² Maar die 'beulen' bleven in functie – en Heinrich wist dat. Hij koos de gemakkelijkste oplossing: hij bracht een groot deel van zijn tijd in Amsterdamse café's door, bemoeide zich maar weinig met het kamp en liet de zaken daar goeddeels aan de *Schutzhaftlagerführer I* over: Stöver, de eerste *Kommandant* van Schoorl, die spoedig zijn opvolger te Schoorl, Berg, als *Schutzhaftlagerführer II* naast zich kreeg. Naast zich of boven zich? Stöver 'misbruikt(e)', aldus J. F. Hunsche, een van de Amsterdamse strafgijzelaars (wij komen op die groep terug), 'bij het minste of geringste zijn grove knuisten, zijn hoge laarzen of zijn zweep'³, maar was toch, aldus Berg tegen Engbrocks, 'veel te week' ('en dan klonk er verachting in Bergs stem'⁴) – tekenend is het dat, toen Heinrich begin '43 als *Lagerkommandant* verdween, niet Stöver maar Berg zijn opvolger werd, en Berg was het die Kotälla, in september '42 uit het Duitse personeel van de Cellenbarakken aangetrokken om in Amersfoort eerst hoofd van de *Schreibstube* (administratie) te worden, meer en meer feitelijke macht in handen gaf. Het systeem-zelf schoof de bruutsten onder de SS'ers naar voren; trouwens, Berg, die in Schoorl slechts zelden met wreedheid opgetreden was, maakte zich in Amersfoort bij uitstek berucht. Een van zijn specialiteiten was dat hij zich, gezeten op de rug van kruipende gevangenen, die hij uit alle macht schopte en met een zweep afranselde, dwars over de *Appellplatz* liet rijden.

Geen *Schutzhaftlagerführer* of *Lagerkommandant* van een kamp als Dachau, Buchenwald, Mauthausen zou zich ooit zo gedragen. Wij raken hiermee een punt aan dat kenmerkend is geweest voor Amersfoort. In de 'officiële' concentratiekampen in Duitsland bestond een onoverbrugbare afstand tussen de *Kommandantur* en de aan het systeem en aan de *Kapo's* prijsgegeven gevangenen; aan die gevangenen maakte geen *Kommandant* of andere SS-officier zijn handen vuil – dat moesten de *Kapo's* doen. In Amersfoort daarentegen ging een groot deel van de kamp-SS'ers zich als *Kapo's* gedragen. Het werd, mede daardoor, aan SS-maatstaven gemeten een uitgesproken ongedisciplineerd kamp. Ook uit de staat van vervuiling waarin het kamp

¹ Folmer werd op 20 maart '42 Amersfoort binnengevoerd; hij ontsnapte op 29 mei d.a.v. ² D. W. Folmer: 'Dagboek', p. 108. ³ J. F. Hunsche: *PDA... Herinneringen van een gijzelaar* (1947), p. 28. ⁴ R. Valkenburg: *Een mens in haatuniform*, p. 97.